

FERRAN ZURRIAGA

«La supervivència de la llengua no pot dependre només de l'escola»

Parlar de l'ensenyament en llengua pròpia al País Valencià és parlar de Ferran Zurriaga. Activista incansable, la seua participació, com la dels seus col·legues de la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat, va ser fonamental en la renovació dels mètodes pedagògics i en la implantació del català a les escoles. Repassem del seu bracet 82 anys d'una vida discreta però prolífica.

Per Violeta Tena / @violetatena
Fotografies de Miguel Lorenzo / @miguellorenzo_

Vostè va nèixer l'any 1938, tot just enmig de la Guerra Civil, a Olocau, al Camp de Túria. Com fou la seua infantesa?

—Sí, vaig nèixer enmig de la Guerra Civil. A mon pare l'enviaren al front per la zona de Barracas i ma mare, per tal de seguir-lo, anà a El Toro. Vaig nèixer a València, però la infantesa la vaig passar a Olocau, que era el poble dels meus pares. A casa vivíem de l'agricultura, però els meus pares eren bon lectors. D'aquella infància recordo com a lectures decisives *Platero y yo*, de Juan Ramón Jiménez, i *Morada de Paz (Shantiniketan): La escuela de Rabindranath Tagore en Bolpur*, que despertà en mi la vocació de mestre.

—Com fou el seu pas per l'escola?

—Doncs, mira, en el parvulari vaig tenir sort i em va tocar una mestra que li deien Maria la Roja (Marita Crespo, es deia). Ja te pots imaginar per què. Abans havia estat mestra a Carlet i l'havien depurada. Va ser una sort perquè, d'alguna manera, en aquella primera etapa vaig rebre una

educació semblant a la que avui seria Montessori. Després, però, ja va ser una escola convencional, l'Escola Normal pròpia del règim franquista.

—I com va decidir fer-se mestre?

—Per a mi van ser decisives la figura de Tagore i aquella escola de Shantiniketan. El ben cert és, però, que el que jo em trobo quan estudio magisteri no és el que jo esperava. Ni hi havia pedagogia ni hi havia res de res. D'aquell període, em quede només un record amable d'alguns professors i especialment de l'Escola Annexa, que dirigia García Llácer, un personatge contradictori però que en aquella etapa ja ens feu estudiar i saber els trenta punts de l'Escola Nova i que a més ens va descobrir alguns llibres de pedagogia de la República. Això em va fer veure que hi havia una altra manera de fer escola.

—En aquells anys, també entra en contacte amb Lo Rat Penat i es vincula als moviments de lluita estudiantil.

—Hi ha una persona que és fonamental per a mi: un oncle anomenat Ismael Rosselló Zurriaga, valencianista fundador del Partit Valencianista d'Esquerres i de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana. Recordo que els dissabtes anava a una tertúlia a Belles Arts on hi havia Adolf Pizcueta, Almela i Vives, Maximiliano Thous —a qui li deien Thouets—, Carles Salvador, Igual Ubeda, González Martí, el pare de Doro Balaguer, el industrial Mariner, el metge Bogani... Algunes vegades me convidava a acompanyar-lo i escoltava aquelles converses i debats. Estava entrant en un món que ja seria per a sempre el meu.

Ahora, mon tio estava vinculat a Lo Rat Penat, que aleshores era una entitat valencianista. Allí es fan cursos de valencià que organitza Carles Salvador i que compta com a correctors amb el mossèn Sorribes i el meu oncle Rosselló Zurria-

→

→ ga. Els cursos atrauen alguns joves mestres amb certa empena. Hi ha l'Enric Tàrrega, els germans Codonyer, que impulsen la Secció de la Joventut de Lo Rat Penat i organitzen les parades de llibres valencians els diumenges a la placeta "Redona".

—I ahora hi ha l'activitat universitària i els primers contactes amb la política.

—Sí, vaig participar en la creació del MOSCA, el Moviment Social-Cristià de Catalunya. Aleshores encara érem un poc catòlics (riu)! Hi érem Eliseu Climent, Joan Francesc Mira, Ferran Martínez i Navarro, i Vicent Álvarez. I després vingué la fundació del Partit Socialista Valencià.

—L'any 1962, es produeix un viatge que serà decisiu en la seua vida.

—Sí. Jo tenia aleshores 22 anys i volia millorar el meu nivell de francès. Per això, a través del Servei Civil Internacional, decidisc formar part d'un camp de treball a l'Arieja, França. Allí conec Christiane Jagueneau, qui em parla de Célestine Freinet i dels seus mètodes pedagògics. A mi se m'obre un món nou, perquè allò era el que estàvem buscant els companys que després formarem la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat. Allò coincidí amb la manera com nosaltres volíem que fos l'educació i l'escola del País Valencià. A partir d'aquest moment, intercanviem correspondència, materials, revistes, participem del congressos i "stages" tant a França com a Itàlia i altres països d'Europa. Alhora prenem consciència de la deficient formació de la Normal franquista...

A partir d'ací, el grup de mestres joves al voltant de Lo Rat Penat decidim reactivar la Secció de Pedagogia de l'entitat, que fins aleshores havia estat somorta. Hi érem Carme Miquel, Tere Pitxer, Enric Alcorisa, Pilar Calatayud, Roser Santolaria, Adela Costa, Pilar Vela, Gaspar Izquierdo, Mercé Viana, Maria Pérez, Ismael Blasco, Pepe Pitarch, Manolo Civera... Allò fou el germen per al moviment de renovació pedagògica al País Valencià. En aquell moment, ja tenim plena consciència que l'escola ha de ser una cosa diferent al que és fins aleshores. Volíem una escola integrada en el medi; on la relació entre mestre i xiquets fora de cooperació; on primara l'experimentació i l'observació. Ara pot semblar una cosa ben normal, però aleshores era una proposta revolucionària.

L'any 1966, tingué lloc el Congrés Internacional de l'Escola Moderna de Perpinyà al qual hi assistirem. Allí coneixem les formes de treball

dels parvularis, els racons infantils, els tallers, l'art infantil i la creativitat. Aquell congrés fou important perquè el grup valencià va agafar el testimoni dels mestres i professors exiliats.

—A Lo Rat Penat, ahora, descobriem que no són els primers al País Valencià a apostar per aquest tipus d'ensenyament que posa els xiquets en el centre.

—Efectivament. Vam decidir ordenar i reobrir la biblioteca de Lo Rat Penat i vam descobrir que allí s'havia dipositat els materials de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana —la primera entitat en defensa de l'idioma a l'escola, abans de la Guerra Civil—, d'escoles anarquistes, d'escoles de la República... Hi havia també materials escolars editats per la Generalitat de Catalunya fins al 1939 sobre iniciatives pedagògiques. Per a nosaltres allò va ser una gran descoberta i la constància que abans que nosaltres, uns altres mestres —Soler i Godes, Antoni Porcar, Carles Salvador, Boix Sentmartí...— ja havien fet camí. De fet, vam organitzar a Sant Pau d'Albocàsser —on el 1933 s'havia organitzat la I Colònia Escolar Valencianista— l'estatge "Llengua i escola", al

qual també assistiren representants de l'escola nova de Catalunya amb Marta Mata, Jaume Miret del grup "Batec" de Lleida i d'Euskal Herria mestres de les primeres ikastoles. Fou allí que vam prendre consciència de la necessitat de tenir una escola totalment en valencià, per trobar eines i formes de treball per motivar els infants i pares per la llengua del País Valencià.

—En part d'aquell estatge naix la idea de fer una escola íntegrament en la llengua del País: Tramuntana, que després esdevindria la Masia.

—D'entre les persones que participaven en la Secció de Pedagogia hi havia tres que no tenien assignada plaça oficial de mestres: Adela Costa, Enric Alcorisa i Maria Carmen Mira. Vam pensar que ells tres podrien participar en la posada en marxa d'una escola on poguérem experimentar íntegrament allò que pregonàvem. Perquè fins aleshores podíem experimentar-ho, però només parcialment a les nostres aules. Vam contactar amb gent que sabíem que tindria interès en la idea, i s'hi implicaren persones com Vicent Ventura, Joan Fuster, Joaquim Maldonado, Ernest Lluch, Eliseu Climent... Va ser una aventura, clar, amb

alts i baixos però després va donar peu a la Masia i a la creació, anys a venir, de models escolars semblants, d'escoles com la Gavina o les Carolines.

—A finals de la dècada dels 60, però, vostès es desvinculen de Lo Rat Penat i la Secció de Pedagogia es desfà.

—Clar, perquè a poc a poc el *blaverisme* va copant els llocs de responsabilitat a Lo Rat Penat i aquella deriva a nosaltres no ens agrada. Alhora, havíem agafat la suficient força com per pensar a expandir el moviment de renovació pedagògica, que fins aleshores s'havia concentrat molt al País Valencià, Catalunya i Euskadi. L'any 1974, aconseguim legalitzar-nos com a Associació Escolar per a la Impremta i la Correspondència. Són anys de molta activitat: es reinicia el moviment sindical; participem en el Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma i els cursos de Llengua i Didàctica de l'Institut de Ciències de l'Educació; molts de nosaltres participem en la creació de les coordinadores de mestres.

—L'investigador Alfred Ramos ha dit de vostè i Carme Miquel que eren com el John Lennon i el Paul McCartney d'aquell moviment de renovació pedagògica?

—(Riu) Bé, jo no diria això, perquè érem molta més gent. Aquell va ser un treball col·lectiu del qual vam gaudir molt. Entre tots, cooperativament, hem fet coses que pensàvem que no podríem fer i que no pensàvem que tindrien tanta importància en el futur. Per damunt de tot, vam aprendre eines de treball didàctic, de recerca educativa, de pràctica escolar que ens donava força per reeixir amb els nostres alumnes en la recerca d'una escola pública i popular per al País Valencià. I en això seguim!

—En tot cas, estaven posant les primeres pedres del que seria l'ensenyament en català al País Valencià. N'eren conscients d'allò?

—En part sí i en part no. Estàvem convençuts que allò que fèiem s'havia de fer. A més, pensa que teníem darrere el moviment francès i italià de renovació pedagògica i ensenyament cooperatiu. Participàvem del que estava passant arreu d'Europa, així que això ens refermava en la convicció que el camí iniciat era el correcte. Per a nosaltres fer l'escola en valencià era una qüestió de principis que, a més, estava avalada per la pedagogia. En canvi, a nivell estatal trobàvem moltes més reticències a la nostra aposta lingüística, fins i tot entre mestres valencians. És la història de sempre!

—Als anys 60 tenen al seu costat persones com Adolf Pizcueta, Maldonado... Què se n'ha fet d'aquella burgesia valencianista il·lustrada?

—Bé, no sabia donar una resposta, però tampoc no voldria ser catastrofista. A voltes descobriexes que hi ha més gent de la que penses. Jo m'alegre molt quan vaig a un acte valencianis-

→ ta o de renovació educativa i no conec ningú, no com als anys 60, que ens coneixíem tots. Això és molt bo.

—Amb l'aprovació de l'Estatut d'autonomia s'ha de definir el model d'ensenyament al País Valencià i s'opta per un model de doble línia, en català o en castellà. Creu que un model d'immersió lingüística, com a Catalunya, hauria reportat resultats més bons?

—A l'estatge de Sant Pau de la Pasqua de 1967, el moviment de les ikastoles d'Euskadi tenien molt clar la necessitat de la immersió; moltes escoles de Catalunya també. En el cas valencià, es tractava d'una iniciativa que no tenia antecedents republicans, com sí els tenien en aquells altres territoris. En part estàvem lligats a la defensa de la llengua materna dels nostres xiquets i xiquetes valencianoparlants. I en part aquella fou la nostra aportació al llibre blanc de la reforma escolar del ministre Villar Palasí. Aleshores estàvem convençuts que el model de les línies era el que ens feia més visibles.

Dit això, crec que per a l'ensenyament en valencià cal també el toc afectiu, l'estima per la llengua. No és el mateix saber valencià per poder exercir que tenir el compromís de defensar-la com a llengua pròpia. Si la llengua és ensenyada com una assignatura més, això és el fracàs total i provocarem que molta gent l'acabe odiant, perquè no s'haurà introduït a través del goig de gaudir per crear, paladejar la poesia, descobrir el joc narratiu dels escriptors. La llengua, a l'escola, ha de ser un fet viu, una forma d'expressió, la manera de descobrir una gent, un país. I fer un país significa no discriminar sinó complementar i descobrir totes les comarques i compartir-les.

—Què més s'hauria pogut fer per millorar l'ús de l'idioma?

—El problema de l'escola en valencià ha sigut que la societat civil no l'ha acompanyada com

esperàvem. La llengua de prestigi, la no marcada, continua sent el castellà. Amb la Llei d'ús i ensenyament en valencià es va fer recaure la responsabilitat de recuperar l'idioma a les esquesnes de l'escola. I entre els dirigents polítics han sigut més els entrebancs que les solucions dignes i igualitàries que s'haurien d'haver donat. Des dels anys 60 que bastim una societat civil potent, però encara no ho és suficient. Hem d'entendre que, si volem construir un país, la llengua ha de ser un element essencial, més enllà de les aules. La supervivència del valencià no pot dependre només de l'escola. Li cal una societat civil més ampla i forta.

La negativa d'entendre valencià en les zones castellanoparlants és un drama, si volem mantenir la consciència de ser un poble. A mi m'agrada molt llegir Gabriel Miró o Miguel Hernández, perquè amb ells descobrim el sud del país. Però els infants del Baix Segura, també tenen dret a gaudir de Vicent Andrés Estelles o descobrir la Marina en la prosa de Carmelina Sánchez-Cutillas. Com podem deixar als xiquets valencians de la Plana d'Utiel-Requena sense descobrir les descripcions dels paisatges de les vinyes del Vinalopó o dels Alforins? O no gaudir de la narrativa de Joan Gari, Francesc Mira, Francesc Baixauli, Martí Domínguez o Ferran Garcia-Oliver? I en relació amb la població immigrant, no hem aconseguit que el valencià siga un element d'integració. Això és un fracàs com a societat. ●

+ QUADERNS DE VIDA

"Estar jubilat no significa no fer res. Al contrari", riu Ferran Zurriaga mentre fulleja les agendes plenes d'anotacions, dites, retalls de periòdics i dibuixos. Els traços són rectes, senzills, elegants. La lletra redona, clara, bonica. Lletra de mestre, que en diríem. "M'agrada molt dibuixar", explica aquest docent que ha traslladat a la jubilació la seua passió, com a bon freinetista, per confeccionar quaderns. Els mostra, orgullós, en l'estudi on hi ha perfectament arreglats una pila de llibres que defineixen també la seua biografia lectora. Llegir, alimentar-se de saber, ha sigut una de les seues obsessions. "Quan era jove, tot sovint, em trobava Adolf Pizcueta en les llibreries de vell i sempre em regalava un llibre". A les prestatgeries hi ha llibres de joventut, volums sobre pedagogia, quaderns amb què s'inicià l'ensenyament en català i també les moltes publicacions

que el mateix Zurriaga ha escrit sobre la seua pàtria xica, Olocau.

Perquè tot i viure a València, en un pis ampli però modest de l'avinguda Blasco Ibáñez, Zurriaga té altres dos refugis: l'un a Xàbia, d'on procedeix la seua companya de vida, Pepa Llidó —germana, per cert, del rector Antoni Llidó, desaparegut al Xile de Pinochet—, l'altre a Olocau, a la comarca del Camp de Túria, un territori que Zurriaga ha estudiat extensament i sobre el qual té una pila de publicacions, la darrera *La Vall d'Olocau, Marines i Gàtova*".

L'últim llibre en què ha participat és *La represa del moviment Freinet (1964-1974)*, un volum editat per la Universitat Jaume I, en què n'ha estat coordinador, junt al mestre i investigador freinetista Alfred Ramos. Aquesta obra coral on participen un estol de mestres freinetistes és una crònica de la resistència d'un moviment per portar a la pràctica les seues idees de renovació pedagògica i de canvi social. Un testimoni, en definitiva, per a les generacions futures.